

Tuin van de kleurplanten

Vedrin, Rue Frères Biéva, 203 – op de site van de groendienst, «Espaces verts».

Waarom een tuin van kleurplanten?

Plantaardig kleuren is een kunst die groeide uit duizenden jaren ervaring, praktijk, leren. Het is een kunst die geënt is op de kennis van deze planten die stoffen aanmaken waarmee vezels gekleurd kunnen worden. Deze tuin voert u mee naar deze wonderde wereld van de natuurlijke kleur, om u een andere kijk te geven op de rijkdommen van moeder natuur, op deze kleine op het eerste gezicht onbetekenende planten die soms de geschiedenis en zelfs het aanzien van de wereld hebben veranderd. De planten die in deze tuin worden voorgesteld, werden gebruikt door vele generaties kunstenaars, ververs, kleurders om tapijten, brokaat, zijde en kostbaar katoen in rood, blauw, geel, in een vuurwerk van kleuren te verven. Soms bleven die kleuren zelfs vele eeuwen bewaard. Deze technieken, tot in de negentiende eeuw de enige manier om textiel te kleuren, zijn vandaag vervangen door kunstproducten. Nochtans is dit vakmanschap, dat zijn kleuren door de eeuwen heen overleverde, onmisbaar voor de restauratie van oude werken die tot ons cultureel erfgoed behoren, of om de kunstenaars van vandaag materialen te bieden die ook morgen nog onaangetast zullen zijn.

De tuin van de kleurplanten

In de tuin zijn meer dan 130 kleurplanten te vinden. En dat is een primeur. Natuurlijk hebben deze planten, die allemaal kunnen verven, in het bijzonder onze textielvezels, allemaal zo hun eigen kenmerken. Soms zijn de bekomen kleuren vluchtig, soms gaan ze eeuwen mee. Deze planten hebben ook een geschiedenis. Ze wekten de menselijke hebzucht op, ze fascineerden vele generaties ververs. Allemaal hebben ze hun eigen anekdotes die u zeker zullen verrassen. Om de tuin overzichtelijker te maken, zijn de planten volgens thema ingedeeld. Wij nodigen u uit om nader kennis te maken met enkele soorten, die u een voorsmaakje zullen geven van de verscheidenheid van deze collectie.

Voor de mediterrane en exotische planten: het parelzaad

Parelzaad (*Lithospermum erythrorhizon*) groeit op de zonnige en onontgonnen weides van China, Korea, Japan en rond de rivier Amoer in Rusland. Zi Cao, «paars gras» in het Chinees, wordt al sinds de zesde eeuw gebruikt. In Japan was het verven in violet met shikonine voorbehouden voor de keizerlijke familie en voor de hoogwaardigheidsbekleders van het hof. Deze plant was vermaard om haar schoonheid en elegantie en wordt in zeventien gedichten van de oudste Japanse dichtbundel vernoemd. In de negentiende eeuw geraakte ze bekend in het Westen, onder de naam 'murasaki' (Violet de Tokyo). Vandaag is de pluk in Japan verboden. De wortels die enkele schaarse beroepsververs nog gebruiken, zijn uit China ingevoerd.

Voor de sierplanten: de stokroos

De blaadjes van de donkerpaarse stokroos (*Alcea rosea* «nigra») bevatten een mengeling van anthocyanen die violetkleurige tot violetblauwe tinten geven. In de voorbije eeuw werd ze in Duitsland, en dan vooral in Beieren, industrieel benut om katoen te verven. Ze diende ook om de rode kleur van wijn te verdiepen. Turkije produceerde bijna 700 ton droge bloemen per jaar. In Centraal-Azië werd ze gekweekt omdat ze zo mooi oogt als versiering, maar ook om zijde en leer te verven. Zwarte stokrozen zouden een geconcentreerd extract van anthocyanen opleveren dat kan dienen als kleurstof voor voedingswaren en bovendien de bloedvaten beschermt.

Voor de moesplanten: rabarber

Onze gekweekte rabarber (*Rheum rhabarbarum*) is minder rijk aan pigmenten dan de Chinese rabarber (*Rheum palmatum*) of de abdijrabarber (*Rheum officinalis*). Vooral de wortelstok wordt gebruikt voor meer of minder donkere oranje tinten, die goed bestand zijn tegen de zon en tegen wasbeurten. Ook de bladeren kunnen gebruikt worden om geel te kleuren, maar deze tint is echter minder kleurvast. In Tibet is rabarber de belangrijkste bron voor de gele en oranje kleur van de Tibetaanse tapijten. Het sap van de stengels wordt benut als bijtmiddel of als reduceermiddel in indigokuipen.

Voor de inheemse houtgewassen: de wilde liguster

De rijpe bessen van de wilde liguster (*Ligustrum vulgare*), die veel anthocyanen bevatten, kleuren blauw. Daarnaast leveren de schors, die tannines bevat, de bladeren en de jonge takjes een gele kleur op, dankzij flavonoïde pigmenten. De bessen van de liguster behoren, samen met de jeneverbessen, tot de zeldzame verfstoffen die vanaf de zestiende eeuw worden vernoemd, en die groen opleveren met één enkel bad, na het beitsen met aluin of koper. In de negentiende eeuw trachtten ververs zelfs het gebruik te bevorderen om katoen en zijde te verven.

Voor de inheemse grasachtigen: de ridderzuring

Meestal worden de wortels en wortelstokken van de ridderzuring (*Rumex obtusifolius*) gebruikt. De bladeren worden soms echter ook benut als plantaardig bijtmiddel om groene tinten te bekomen. Naast de pigmenten van het antraceentype bevat zuring (of 'patiëntie') veel tannines. Dankzij deze tannines is beitsen niet meer nodig, ook al is deze behandeling aangeraden voor meer verzadigde tinten. In Ierland en Schotland behoort verven met zuring die met ijzer gebeitst wordt, tot de traditionele recepten om zwart te bekomen. Ook de stengels en blaadjes werden gebruikt om indigo beter te doen pakken. In Tibet wordt wol gebeitst door hem te laten koken in een mengsel van geplette stengels en blaadjes. Zo krijgt de wol een groene tint en kan hij in een ander verfbad gedompeld worden.

Voor de planten in en aan het water: het riet

In Japan worden verschillende grasgewassen gebruikt om in geel te verven. Yoshi (*Phragmites australis*) of gewoon riet, en ook susuki of prachtriet (*Miscanthus sinensis*) bevatten inderdaad allebei een flavoon, tricine, als belangrijkste kleurstof. Het gewoon riet is ook één van de twee planten waarin schildluizen huizen, de kleine insecten die in zoutmoerassen gedijen en waarvan de volwassen vrouwtjes verzameld worden wanneer ze buitenkomen om te paren. Dergelijke verfstof wordt vooral benut voor wol, mohair en zijde.

Ontwerp en uitvoering van de tuin: Studiebureau en groendienst van de stad (Espaces verts), in samenwerking met de vzw «Histoires de Plantes»

Coördinatie: Mevrouw Valentine DONCK